

بررسی نقش و عملکرد شهرهای میانی در توسعه فضایی منطقه‌ای (مورد مطالعه: نسیم‌شهر)

دریافت مقاله: ۹۸/۵/۲۲ پذیرش نهایی: ۹۸/۱۱/۱۱

صفحات: ۳۵-۱۴۹

غلامرضا ملکشاهی: دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.^۱

Email: ghmalek@umz.ac.ir

طاهر پریزادی: استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

Email: Tparizadi@yahoo.com

کلثوم رضایی: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

Email: kolsoom.rezaei@gmail.com

چکیده

بررسی نقش و عملکرد شهرها و تحولات آن‌ها، مقوله مهمی در مطالعات نوین جغرافیایی به شمار می‌رود. توزیع فضایی نامتعادل جمعیت، مهاجرت‌های بی‌رویه به سمت کلانشهرها و عدم تعادل در توزیع امکانات و فرصت‌های اقتصادی در سطح مناطق منجر به تمرکز روی ایده شهرهای میانی به عنوان یکی از رویکردهای مؤثر برنامه‌ریزی منطقه‌ای شده است. از این رو هدف این پژوهش بررسی عملکرد شهر نسیم‌شهر به عنوان یک شهر میانی در ساختار توسعه فضایی استان تهران است. روش تحقیق از «نوع توصیفی - تحلیلی» و روش گردآوری اطلاعات مبتنی بر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی است. برای بررسی نقش شهر از روش‌ها و مدل‌های کمی استفاده شده است. مدل‌های اقتصادی نشان می‌دهند که سهم این شهر در قیاس با استان تهران به لحاظ اشتغال‌زایی صنعتی از میانگین بیشتر است. شاخص تغییرات ساختاری نشان می‌دهد که تغییرات در نسیم‌شهر بیشتر از استان تهران بوده است. نتایج مدل تغییر سهم حاکی از آن است که بخش خدمات رشد بالاتری نسبت به استان داشته است. در بررسی ساختار فضایی نیز بدون در نظر گرفتن نقش این شهر، عدم تعادل فضایی در شبکه شهری استان محسوس است. مدل‌های جمعیتی نشان می‌دهند که نسیم‌شهر از کشش پذیری بالایی در رابطه با جذب جمعیت سر ریز استان برخوردار بوده، لذا این شهر با توجه به نقاط قوت و داشتن فرصت‌های مناسب می‌تواند در سطح‌بندی منطقه‌ای به عنوان مرکزیت خدماتی و صنعتی سکونتگاه‌های جنوب غرب استان نقش اساسی داشته باشد.

کلید واژگان: شهر میانی، توسعه فضایی، شهر نسیم‌شهر، استان تهران.

۱. نویسنده مسئول: مازندران، بابلسر، دانشگاه مازندران، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی - گروه جغرافیا ۹۱۱۱۱۱۵۱۴۸

مقدمه

از زمانی که بحث شهرهای میانی به منظور تمرکززدایی و ایجاد نظام شهری متعادل تر مطرح شد، این ایده تقویت شد که توجه به نقش و کارکرد شهرمیانی می‌تواند توسعه‌ی منطقه‌ای را تسریع کند و پس از آن شهرهای میانی به‌عنوان یک راهبرد مؤثر مورد توجه قرار گرفتند و از جایگاه خاصی برخوردار شدند. در اثر رشد فزاینده شهرها، گسترش فیزیکی شهر به مناطق پیرامون و همچنین افزایش تراکم و انباشتگی در درون شهرها اجتناب‌ناپذیر خواهد بود (پناهی و زیاری، ۱۳۸۲: ۱۰ نقل از قدیری، ۱۳۹۵). اگر تعداد بی‌شماری از شهروندان، شهرهای بزرگ را مکان‌های مهیج و تحریک‌کننده قلمداد می‌کنند، بسیاری دیگر از سر و صدا، ازدحام، رفت و آمدهای طولانی، هزینه‌های بالای مسکن و زندگی پر حرارت خود بیزار هستند. این گروه به برنامه‌های جایگزین سوق پیدا می‌کنند مانند: شهرهای کوچک و میانی، شهرهایی که محیطی دوستانه‌تر، هزینه‌های مسکن کمتر، فعالیت‌های بیشتر در فضای باز، فرصت‌های شغلی در مکان‌های مختلف داشته باشند (Noronha & Vaz, 2015:48). این رشد شهری مشکلات جدی و بی‌شماری در پی خواهد داشت که شامل سطوح بالایی از بیکاری و بیکاری پنهان، فشار فوق‌العاده بر خدمات و زیرساخت‌های شهری، تراکم ترافیکی، آلودگی و دیگر اشکال اضمحلال زیست محیطی و نارسایی‌های شدید در فراهم آوردن مسکن برای ساکنان شهری جدید می‌شود (شوگیل، ۱۳۸۲: ۴۳۱ نقل از قدیری، ۱۳۹۵). الگو برداری از برنامه توسعه کشورهای توسعه یافته که با هدف حفظ حیات سرمایه‌داری جهانی و سهولت جریان انتقال منابع کشورهای پیرامونی بوده است، پیامدهای نامطلوبی را در کشورهای در حال توسعه در پی داشته است (Hagget, 1998:395 به نقل از سجادی و همکاران، ۱۳۸۶). در کشورهای در حال رشد شهرهای بزرگ با عدم پیوستگی کامل با شهرهای میانی و کوچک، اکثر سطوح عالی خدماتی، اجتماعی و اقتصادی را به خود اختصاص داده‌اند و شهرهای کوچک و میانی با ارتباط ضعیف با جوامع پائین‌تر از خود به صورت فضاهای پیرامونی، حاشیه‌ای و وابسته درآمده‌اند (زیاری و تقی اقدم، ۱۳۸۷: ۱۵ به نقل از هادیانی و رحیمی، ۱۳۹۲). در این فرآیند شهر تهران به سبب دارا بودن تمرکز زیاد در انواع فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در کشور باعث قطبی شدن و عدم تعادل در سلسله مراتب نظام شهری شده است و سبب جذب بیشتر جمعیت از نقاط روستایی یا شهرهای پیرامونی شده است که مقصد آن‌ها، تهران و عمدتاً در حواشی آن بوده است. این جابه‌جایی جمعیت نوعی شهرنشینی با شیوه‌ی زندگی روستایی را فراهم آورده است که آثار خود را هم در اسکان غیررسمی و هم در اشتغال غیررسمی به‌جای‌گذارده است. شکل‌گیری این سکونتگاه‌ها در دو دهه گذشته مسائل و مشکلات زیادی با ابعاد منفی گسترده در مناطق کلانشهری ایران به‌وجود آورده است. از لحاظ اقتصادی و زیرساختی، برنامه‌ریزی‌های انجام شده در ایران در زمینه ایجاد قطب‌های رشد و توسعه، که منجر به پیدایش تمرکز فضایی امکانات، اشتغال، درآمد و زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی و... در شهرهای بزرگ شده است. نتیجه این روند باعث عدم شکل‌گیری به اصطلاح، شبکه شهری همکار در کل کشور شده است (بیگدلی، ۱۳۹۴: ۳). این ناهم‌آهنگی در توسعه مناطق از عوامل مؤثر اجبار و الزام دولت‌ها به وارد نمودن برنامه‌ریزی منطقه‌ای در سازمان و ساختمان برنامه‌ریزی خود می‌باشد. در این شرایط، توجه به نقش و عملکرد شهرهای میانی که با دارا بودن قابلیت‌های خاص و آستانه‌های معینی از جمعیت، خدمات و تجهیزات بتوانند در بسط توسعه و توزیع متعادل رشد مؤثر باشند، مساله‌ای قابل

توجه است که کشورهای در حال توسعه به میزان کافی به آن نپرداخته‌اند. در حالی که اگر قابلیت‌های موجود در این شهرها شناسایی شوند و تلاش برای تقویت آن‌ها با جدیت صورت گیرد، این شهرها می‌توانند به توسعه‌ی متعادل در منطقه یاری رسانند. کشور ایران نیز از این قضیه مستثنی نمی‌باشد. پایتخت کشور به قدرت بلامنازع در سطح ملی و منطقه‌ای مبدل شده است و این مساله عدم تعادل را در نظام شهری کشور و منطقه به بار آورده است. از این رو در این تحقیق، محقق با استفاده از داده‌های موجود به شناخت نقش شهرمیانی نسیم‌شهر در توسعه فضایی استان تهران و شناخت جایگاه آن در ساختار اقتصادی و اجتماعی استان پرداخته است و از آن‌جا که شهر نسیم‌شهر از سال ۱۳۷۵ جزء شهر میانی به حساب می‌آید، مورد مطالعه را این شهر انتخاب کرده‌ایم. در مجموع توجه به شهر میانی نسیم‌شهر نقطه مطلوبی برای تمرکززدایی جمعیتی، اقتصادی، رفاهی، خدماتی و اداری از شهر تهران می‌باشد که می‌تواند نقش متعادل‌کننده‌ای را در نظام شهری ایفا نماید.

مطالعات مختلفی توسط محققان داخلی و خارجی در زمینه شهرهای میانی یا متوسط صورت گرفته است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: ابراهیم‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) در طی مطالعه‌ای به بررسی تحلیلی بر میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های توسعه پایدار شهری در شهرهای میانی مطالعه موردی: شهر ایران‌شهر پرداختند. نتایج حاصل نشان می‌دهد که ایران‌شهر به لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار از تفاوت معناداری نسبت به متوسط نظام شهری کشور برخوردار نمی‌باشد؛ نتایج نهایی این پژوهش بیانگر آن است که شاخص‌های کالبدی- نهادی و اقتصادی دارای اولویت بیشتری بوده و متغیرهای مسکن، بهداشت و درمان، کاهش فقر، اختلافات اجتماعی، تسهیل سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی بیشترین اهمیت را در جهت برنامه‌ریزی به منظور توسعه پایدار شهری در ایران‌شهر دارند. زبیری و همکار (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان ویژگی شهر میانی ابهر، نقش و عملکرد آن در توسعه فضایی استان زنجان پرداختند. مدل‌های جمعیتی نشان می‌دهد شهر ابهر از توان کشش‌پذیری جمعیتی بالایی در سطح استان برخوردار بوده، لذا این شهر با توجه به نقاط قوت و داشتن فرصت‌های مناسب می‌تواند در سطح‌بندی منطقه‌ای به‌عنوان مرکزیت خدماتی و صنعتی سکونتگاه‌های بخش شرقی و جنوب شرقی استان نقش اساسی داشته باشد. امکچی (۱۳۸۳)، در کتاب شهرهای میانی و نقش آن‌ها در چارچوب توسعه ملی، در مورد شهرهای میانی و نقش مرکزیت شهر میانی، مفهوم میانی و مقیاس جمعیتی و ویژگی‌های اجتماعی شهر میانی، سیر تحول مباحث مربوط به شهر میانی در جهان، بحث کرده است. همچنین نظریه‌های توزیع متوازن جمعیت و افزایش کارایی اقتصادی، مفاهیم آستانه‌ای در اندازه شهر، در زمینه مکانیزم‌های انتشار تدریجی رشد و ساز و کارهای تأثیرگذار در حوزه پیرامونی و دلایل تقویت و اصلاح این شهرها را مطرح کرده است. اینجیلیر^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در طی مطالعه‌ای به بررسی چرا شهرهای میانی می‌توانند برای کاهش فقر مهم باشند؟ به دیدگاه مهاجران پرداختند: نتایج نشان داد که شهرهای میانی به مردم فقیر اجازه می‌دهد از لحاظ اقتصادی و اجتماعی پویاتر شوند. بنابراین شهرهای میانی پتانسیل زیادی برای رشد فراگیر و کاهش فقر در کشورهای در حال توسعه دارند. این‌ها دیدگاه‌هایی هستند که از تاریخچه زندگی ۷۵ نفر از مهاجران روستایی، شهری از

1 Bert Ingelaere

روستای کاگیرا^۱ انتخاب شده است. میسرا^۲ و همکار (۲۰۱۷) در طی مطالعه‌ای به بررسی نقش شهرهای کوچک و متوسط در توسعه منطقه‌ای در اوتارپرادش هند پرداختند. شهرهای کوچک و متوسط در بازایی تغییرات اجتماعی و اقتصادی فضاهای منطقه‌ای با انتشار نوآوری نقش مهمی دارند و همچنین مراکز "روستایی" (روستاهای خدمات عالی) در فرایند گسترش رشد، نقش اساسی ایفا می‌کنند. سرولوو^۳ و همکاران (۲۰۱۷) در طی مطالعه‌ای به بررسی شهرهای کوچک و میانی در اروپا: مسائل ادراکی، متدولوژیکی و مسائل سیاسی پرداختند. علی‌رغم اینکه شهرهای کوچک و متوسط بخش مهمی از تاریخ اروپا بوده و هنوز هم هستند، اما این مکان‌ها عمدتاً توسط تحقیقات شهری مورد غفلت قرار گرفته‌اند. در این مقاله مقدماتی در مورد برخی از چالش‌های نظری و روش شناختی که برای شناسایی، بررسی و تحلیل شهرهای کوچک و میانی و چارچوب نظری بحث شده است. به طور خاص سه موضوع مورد بحث قرار گرفته‌اند. مورد اول در مورد مسئله هستی-شناسی تعریف یک شهر است. چشم‌اندازهای اداری، موفقولوژیکی و عملکردی در نظر گرفته می‌شوند. بخش دوم نشان دهنده مجموعه وسیعی از رویکردهای تفسیری در مورد رابطه بین شهرها و بافت منطقه‌ای آن‌ها است. مورد سوم در مورد چشم‌اندازهای موضوعی و چندگانه است که می‌تواند رویکرد سیاست‌گذاری در شهرها را توصیف کند. لاله‌پور (۲۰۱۶) در طی مطالعه‌ای به شناخت ساختار مدیریتی و برنامه‌ریزی فضایی در منطقه شهری تهران پرداخته است که در مورد وظایف رسمی در عناصر مدیریت شهری و حوزه فضایی آن‌ها، عدم هماهنگی و تقسیم‌بندی در ساختار مدیریتی و برنامه‌ریزی فضایی در منطقه را نشان می‌دهد. بولا^۴ و همکار (۲۰۰۴) در طی مطالعه‌ای به شهرهای متوسط در آمریکای لاتین خطر و فرصت‌های مرتبط توسعه شهری پرداختند. نتایج مشاهدات محلی که در چهار شهر آمریکای لاتین تنظیم شده ما را به این نتیجه رسانده است که برنامه‌ریزان شهری همچنان فاقد یک درک از شهرهای متوسط هستند و بنابراین قادر به ادغام مؤثر این مفهوم در استراتژی توسعه سیاسی‌شان نیستند. اگر این مفهوم بهتر درک شده بود، ویژگی‌های نوع شناختی آن و شاخص‌های مناسب می‌توانست آن را به یک ابزار قدرتمند برای تحلیل واقعیت‌های شهری و مدیریت تعامل بین شهرها و محیط آن‌ها مبدل کند. پراکاش ماتوره^۵ (۱۹۸۲) در کتابی به نقش شهرهای کوچک در توسعه ملی پرداخته است. سه دلیل عمده برای گرایش به شهرهای کوچک و میانی عنوان می‌کند: ۱- کارایی ۲- اهمیت عدالت و برابری ۳- شکست عملکرد تنزل تدریجی. به اعتقاد او گرایش به شهرهای میانی در کشورهای در حال توسعه به این خاطر است که نگهداری و توسعه شهرهای بزرگ، پس از این که آن‌ها به صورت نامتناسبی رشد کردند، بسیار پر هزینه شده و لذا کارایی خود را از دست می‌دهند. در حالی که ارجحیت با آن شهرهایی است که هزینه نهایی خدمات و زیر بناها در آن‌ها حداقل می‌باشد. همچنین توزیع متعادل‌تر جمعیت، که در شهرهای میانی وجود دارد، در جهت نیل و تحقق اهداف توسعه ملی سودمندتر می‌باشند.

1 Kagera

2 Harikesh N.Misra

3 Servillo

4 Bolay

5 Om.parkash mathure

در جمع‌بندی پیشینه تحقیق، می‌توان نتیجه گرفت که شهرهای میانی نقش مهمی را در متعادل نمودن توسعه در سطح منطقه ایفا می‌کنند. آن‌ها می‌توانند در ایجاد تعادل جمعیتی مؤثر باشند و از طرف دیگر نه تنها نیازهای ساکنین خود را در خدمات تأمین نمایند بلکه این خدمات را به سایر سکونتگاه‌ها در منطقه و به ویژه حوزه‌ی نفوذ خود ارائه دهند. بنابراین بررسی نقش و عملکرد این شهرها می‌تواند تا حدی جایگاه آن‌ها را در سطوح سلسله مراتب شهری در سطح منطقه مشخص نماید.

روش تحقیق

محدوده مورد مطالعه

شهر نسیم‌شهر با مساحت ۳۰۰۷۸ هکتار در فاصله‌ی ۱۵ کیلومتری جنوب غربی استان تهران واقع شده و از توابع شهرستان بهارستان بهارستان است. این شهر در موقع جغرافیایی ۳۰' و ۳۵° عرض شمالی از خط استوا و ۱۵' و ۵۱° طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار دارد. محدوده‌هایی که وضع موجود محدوده شهر نسیم‌شهر را تشکیل می‌دهد تا سال ۱۳۴۵ فاقد جمعیت بوده است. اغلب شامل اراضی کشاورزی و یا بایر بوده و فقط اکبرآباد با ۹۱ نفر جمعیت در اسناد سرشماری ۱۳۴۵ دارای سکنه گزارش شده است در سال ۱۳۵۵ در این محدوده بالغ بر ۲۰۹۲ نفر سکنه گزارش شده است. در طول سی سال گذشته (۸۵-۱۳۵۵) که نتایج سرشماری‌های عمومی نسیم‌شهر گزارش شده است، شمار سکنه این شهر نزدیک به ۶۵ برابر شده و از ۲۰۹۲ نفر به ۱۳۵۴۸۶ در سال ۱۳۸۵ و به ۲۰۰۳۹۳ در سال ۱۳۹۵ بالغ گردیده است. بررسی روندهای رشد سالانه نیز حاکی است که روندهای رشد در این شهر همواره با میزان‌هایی بالایی روبه‌رو بوده است (مشاورآبان، ۱۳۹۰: ۳ و ۱۴، سرشماری سال ۱۳۹۵، بلوک‌های آماری). موقعیت این شهر در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل (۱). موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

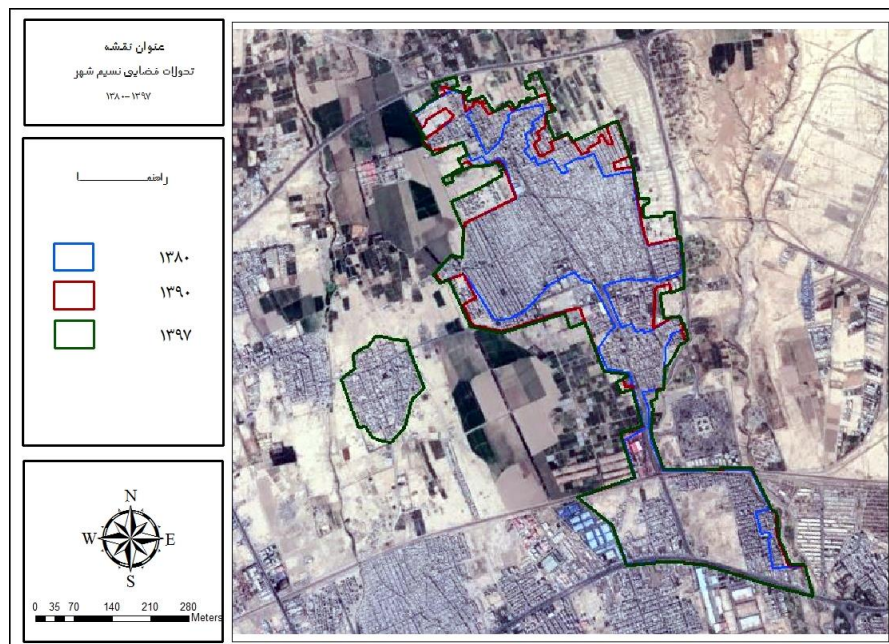
داده و روش کار

در این پژوهش از مطالعات کتابخانه‌ای - اسنادی و میدانی برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است و محقق به متون موجود، کتب، مدارک، اسناد و آمار و اطلاعات رسمی مربوطه مراجعه کرده است. در این راستا داده‌های مرکز آمار ایران در اولویت قرار داشته است. داده‌های جمعیتی و فعالیتی شامل تعداد جمعیت و اشتغال استان تهران و شهر نسیم‌شهر در سال‌های مختلف و داده‌های مربوط به گروه‌های عمده فعالیت (کشاورزی، صنعت و خدمات) برای سال ۱۳۹۰ و ۱۳۸۵ برای استان تهران و همچنین سال ۱۳۹۰ شهر نسیم‌شهر از مرکز آمار دریافت شده است ولی داده‌های سال ۱۳۸۵ شهر نسیم‌شهر از طرح جامع این شهر اخذ شده است. در این پژوهش، به دلیل نبود اطلاعات زیر مجموعه فعالیت‌های اقتصادی در سال‌های مورد نظر، فقط به این سه بخش اقتصادی اکتفا شده است. از آنجا که اطلاعات گروه عمده فعالیت‌های اقتصادی برای سال ۱۳۹۵ موجود نبود از سال ۱۳۹۰ و ۱۳۸۵ استفاده شده است. نقشه توسعه فیزیکی شهر از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ از گوگل ارث^۱ در تاریخ ۱۳۹۷/۹/۱۵ اخذ شده است. و از طریق روش‌ها و الگوهای اقتصادی اعم از مدل قاعده رتبه-اندازه، ضریب مکانی، مدل تغییر سهم و شاخص تغییرات ساختاری به تجزیه و تحلیل داده پرداخته شده است.

تغییرات فیزیکی سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷

با توجه به شکل (۲) در این دوره، با وجود توسعه فیزیکی اندک، بیش از آن که شهرها از لبه‌های آن گسترش پیدا کنند، بافت آن‌ها پر شده و به پیوستگی کامل می‌رسند. در سال ۱۳۹۵ طبق سرشماری انجام گرفته آبادی خیرآبادبالا به شهر نسیم‌شهر پیوست.

1 Google Earth

شکل (۲). تحولات فضایی نسیم شهر ۱۳۸۰-۱۳۹۷

نتایج

در این مطالعه به دنبال شناخت نقش و جایگاه شهر نسیم شهر و تغییرات آن در سلسله مراتب منطقه کلانشهری تهران هستیم. در این راستا با ارائه و بررسی اطلاعات با استفاده از مدل قاعده رتبه-اندازه، از طریق مدل‌های اقتصادی کارکرد، رشد و تغییرات اقتصادی در شهر نسیم شهر مشخص خواهد شد.

ارزیابی عملکرد جمعیتی شهر نسیم شهر در سطح استان تهران

نتایج به کارگیری قاعده رتبه و اندازه

با مطالعه‌ای که برای ارزیابی و تحلیل این قاعده در منطقه شهری تهران انجام گرفت، چهار سطح شهری در نظام و شبکه شهری آن تشخیص داده شد: نخست، کلان‌شهر (تهران)؛ دوم گروه شهرهای بزرگ با جمعیت (۲۵۰۰۰۰ تا کمتر از ۱۰۰۰۰۰۰ نفر) که تعداد این شهرها در استان تهران در سال ۱۳۹۵ به ۴ شهر (اسلامشهر، شهریار، قدس و ملارد) رسید؛ سوم، شهرهای میانی (۵۰۰۰۰ تا ۲۵۰۰۰۰ نفر) که در سال ۱۳۹۵ تعداد این‌گونه شهرها به ۱۵ شهر رسید و شهر مورد آزمون ما در این رده‌بندی شهری قرار گرفته و براساس رتبه‌بندی انجام گرفته رتبه ۱۰ را در سال ۱۳۹۵ در استان تهران به خود اختصاص داده است و در نهایت، گروه کانون‌های کوچک شهری زیر پنجاه هزار نفر جمعیت که از حیث ساختار و کارکردهای جمعیتی و اقتصادی، تقریباً مشابه یکدیگرند و بیشترین تعداد (۲۲ نقطه) را تشکیل می‌دهند. مقدار b در تمامی شهرهای تهران بزرگتر از یک می‌باشد که حاکی از تسلط پدیده نخست شهری در نظام شهری استان است. بررسی جمعیت شهرهای استان براساس قاعده رتبه-اندازه در سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد جمعیت شهر نخست حدوداً ۱۹ برابر شهر دوم است. جمعیت شهر نخست در سال ۱۳۸۵ حدوداً ۴۵۳۲ برابر آخرین شهر (ارجمند)،

و در سال (۱۳۹۵)، ۷۷۳۵ برابر آن می‌باشد. جمعیت شهر تهران در سال ۱۳۹۵ نسبت به سرشماری سال (۱۳۸۵)، ۹۸۸۶۷۰ نفر افزایش جمعیتی داشته است و کاهش جمعیت شهر ارجمند در آخرین سرشماری نسبت به سرشماری سال ۱۳۸۵ بیانگر سوق رتبه-اندازه شهرهای استان به سوی عدم تعادل و توزیع نامناسب در نظام فضایی سکونتگاه‌های استان می‌باشد.

در این پژوهش جایگاه شهر نسیم‌شهر از سال ۱۳۸۵-۱۳۹۵ بررسی شده است، رتبه شهر نسیم‌شهر از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ در مرتبه ۱۰ قرار دارد و در طی سال‌های مورد بررسی تغییر نداشته است. این شهر رشد شتابانی را در طی دهه‌های ۴۵ تا کنون تجربه کرده است، و آن حاصل مهاجرت‌های بی‌رویه می‌باشد. به طوری که طی سال‌های ۸۵-۱۳۵۵ شمار سکنه این شهر نزدیک به ۶۵ برابر، و رشد سالانه جمعیت در سال ۱۳۶۵ در این محدوده ۲۰٫۹ درصد در سال بوده است. نتایج سرشماری ۱۳۸۵ حاکی از آن است که روند رشد دو رقمی در نسیم‌شهر متوقف شده و از سال ۸۵ تا ۱۳۹۵ نرخ رشد سالانه ۳٫۹ درصد باقی مانده است (مشاوران آبان، ۱۳۹۰: ۱۵ و مرکز آمار ایران، سرشماری سال ۱۳۹۵، بلوک‌های آماری). شاید یکی از دلایل این امر وجود شهر جدید پرنده در رباط کریم باشد که با عرضه مسکن ارزان قیمت، جمعیت نسیم‌شهر را به سوی خود جذب کرده است. همچنین در دهه اخیر به دلیل سیل مهاجرت اتباع افغان از این شهر به کشورهای اروپایی در میزان جمعیت تأثیر گذاشته است. و نیز وجود شهرهایی مانند شهریار، ملارد، اسلام‌شهر، قدس و ... در نزدیکی این شهر باعث شده که رتبه این شهر تغییری نکند چرا که تأسیسات و زیرساخت‌های شهری ارائه شده در این شهرها بیشتر از نسیم‌شهر می‌باشند و همواره جاذب جمعیت هستند. نسیم‌شهر هنوز تأسیسات و زیرساخت مناسب شهری را برای جمعیت بیشتر ندارد و در حال حاضر تأسیسات و زیرساخت‌های موجود در شهر پاسخگوی جمعیت نمی‌باشند. جمعیت شهر نخست حدوداً ۵۷ برابر شهر دهم (نسیم‌شهر) در سال ۱۳۸۵ و در سال (۱۳۹۵) ۴۳ برابر شده است که بیانگر سوق رتبه-اندازه شهر نسیم‌شهر به سوی تعادل و توزیع مناسب‌تر در نظام فضایی سکونتگاه‌های شهری می‌باشد. جمعیت مورد انتظار این شهر طبق قانون رتبه-اندازه در سال ۱۳۸۵ باید (۷۷۰۵۰۴) و در سال ۱۳۹۵ (۸۶۹۳۷۱) نفر باشد در حالی که جمعیت واقعی این شهر در سال ۱۳۸۵ (۱۳۵۸۲۴) و در سال ۱۳۹۵ (۲۰۰۳۹۳) نفر می‌باشد و اختلاف زیادی بین این ارقام وجود دارد که نشان دهنده نخست شهری در تهران می‌باشد جدول (۱).

جدول (۱). تعداد و مرتبه و جمعیت شهری استان تهران طی سال‌های ۹۵-۱۳۸۵

۱۳۸۵					مقیاس شهر
شهر	جمعیت	درصد	رتبه	تعداد جمعیت در ارتباط با تئوری مرتبه-اندازه	
تهران	۷۷۰۵۰۳۶	۶۳/۴۱	۱	۷۷۰۵۰۳۶	کلان‌شهر
کرج بزرگ	۱۳۸۶۰۳۰	۱۱/۴۱	۲	۳۸۵۲۵۱۸	
اسلامشهر	۳۵۷۱۷۱	۲/۹۴	۳	۲۵۶۸۳۴۵	شهرهای بزرگ (۲۵۰۰۰۰ تا کمتر از ۱۰۰۰۰۰۰ نفر)
گلستان	۲۳۱۸۸۲	۱/۹۱	۴	۱۹۲۶۲۵۹	شهرهای میانی (۵۰۰۰۰ تا ۲۵۰۰۰۰ نفر)
قدس	۲۲۹۳۵۴	۱/۸۹	۵	۱۵۴۱۰۰۷	
ملارد	۲۲۸۶۷۳	۱/۸۸	۶	۱۲۸۴۱۷۳	
ورامین	۲۰۸۵۶۹	۱/۷۲	۷	۱۱۰۰۷۱۹	
شهریار	۱۸۹۱۲۰	۱/۵۶	۸	۹۶۳۱۳۰	

۸۵۶۱۱۵	۹	۱/۴۳	۱۷۳۸۳۲	قرچک	شهرهای کوچک زیر نفر ۵۰۰۰۰
۷۷۰۵۰۴	۱۰	۱/۱۲	۱۳۵۸۲۴	نسیم شهر	
۷۰۰۴۵۸	۱۱	۱/۰۴	۱۲۶۲۸۱	پاکدشت	
۶۴۲۰۸۶	۱۲	۰/۸	۹۷۷۲۲	نظرآباد	
۵۹۲۶۹۵	۱۳	۰/۶۹	۸۳۲۷۲	محمد شهر	
۵۵۰۳۶۰	۱۴	۰/۶۶	۸۰۴۳۵	کمال شهر	
۵۱۳۶۶۹	۱۵	۰/۶۲	۷۵۵۹۶	اندیشه	
۴۸۱۵۶۵	۱۶	۰/۵۲	۶۲۹۳۷	رباط کریم	
۴۵۳۲۳۷	۱۷	۰/۴۵	۵۴۲۱۸	صالح آباد	
۴۲۸۰۵۸	۱۸	۰/۴۳	۵۲۵۷۵	باقرشهر	
۴۰۵۵۲۸	۱۹	۰/۴۳	۵۲۳۳۰	باغستان	
۳۸۵۲۵۲	۲۰	۰/۳۷	۴۵۵۲۹	هشتگرد	
۳۶۶۹۰۶	۲۱	۰/۳۶	۴۳۸۵۸	مشکین دشت	
۳۵۰۲۲۹	۲۲	۰/۳۵	۴۳۱۰۸	ماهدشت	
۳۳۵۰۰۲	۲۳	۰/۳۵	۴۳۰۰۴	بومهن	
۳۲۱۰۴۳	۲۴	۰/۳۵	۴۲۱۵۹	چهاردانگه	
۱۵۱۰۷۹	۵۱	۰/۰۲	۲۶۴۱	أبعلى	
۱۴۸۱۷۴	۵۲	۰/۰۱	۱۷۰۰	ارجمند	

ادامه جدول (۱). تعداد و مرتبه و جمعیت شهری استان تهران طی سال‌های ۹۵-۱۳۸۵

۱۳۹۵					شهر	مقیاس شهر
b	تعداد جمعیت در ارتباط با تئوری مرتبه-اندازه	رتبه	درصد	تعداد جمعیت واقعی		
۰	۸۶۹۳۷۰۶	۱	۶۹/۸۲	۸/۶۹۳۷۰۶	تهران	کلان‌شهر
۴,۲۷۸	۴۳۴۶۸۵۳	۲	۳/۶	۴۴۸/۱۲۹	اسلامشهر	شهرهای بزرگ (۲۵۰,۰۰۰ تا کمتر از ۱,۰۰۰,۰۰۰ نفر)
۳,۰۳۶	۲۸۹۷۹۰۲	۳	۲/۴۹	۳۰۹/۶۰۷	شهریار	
۲,۴۰۶	۲۱۷۳۴۲۷	۴	۲/۴۹	۳۰۹/۶۰۵	قدس	
۲,۱۳۲	۱۷۳۸۷۴۱	۵	۲/۲۶	۲۸۱/۰۲۷	ملارد	
۲,۰۰۴	۱۴۴۸۹۵۱	۶	۱/۹۲	۲۳۹/۵۵۶	گلستان	شهرهای میانی (۲۵۰,۰۰۰ تا ۲,۵۰۰,۰۰۰ نفر)
۱,۸۵۳	۱۲۴۱۹۵۸	۷	۱/۹	۲۳۶/۳۱۹	پاکدشت	
۱,۷۴۵	۱۰۸۶۷۱۳	۸	۱/۸۶	۲۳۱/۰۷۵	قرچک	
۱,۶۶۲	۹۶۵۹۶۷	۹	۱/۸۱	۲۲۵/۶۲۸	ورامین	
۱,۶۳۷	۸۶۹۳۷۱	۱۰	۱/۶۱	۲۰۰/۳۹۳	نسیم شهر	
۱,۸	۷۹۰۳۳۷	۱۱	۰/۹۳	۱۱۶/۰۶۲	اندیشه	
۱,۷۷۶	۷۲۴۴۷۶	۱۲	۰/۸۵	۱۰۵/۳۹۳	رباطکریم	
۱,۷۵۱	۶۶۸۷۴۷	۱۳	۰/۷۸	۹۷/۶۴۶	پرند	
۱,۷۵۸	۶۲۰۹۷۹	۱۴	۰/۶۷	۸۳/۹۳۴	باغستان	
۱,۷۳۶	۵۷۹۵۸۰	۱۵	۰/۶۳	۷۹/۰۳۴	بومهن	
۱,۷۲۲	۵۴۳۳۵۷	۱۶	۰/۵۹	۷۳/۳۶۳	پردیس	
۱,۷۲۶	۵۱۱۳۹۴	۱۷	۰/۵۳	۶۵/۳۸۸	باقرشهر	

شهرهای میانی (۲۵۰,۰۰۰ تا ۲,۵۰۰,۰۰۰ نفر)

۱,۷۲۶	۴۸۲۹۸۴	۱۸	۰/۴۸	۵۹/۱۸۴	پیشوا	شهرهای تهران استان تهران
۱,۶۹۸	۴۵۷۵۶۳	۱۹	۰/۴۷	۵۸/۶۸۳	صالحیه	
۱,۶۹۶	۴۳۴۶۸۵	۲۰	۰/۴۳	۵۳/۹۷۱	صباشهر	
۱,۶۹۵	۴۱۳۹۸۶	۲۱	۰/۴	۴۹/۹۵۰	چهاردانگه	
۱,۶۷۹	۳۹۶۱۶۸	۲۲	۰/۳۹	۴۸/۳۸۰	دماوند	
۱,۶۸۶	۳۷۷۹۸۷	۲۳	۰/۳۵	۴۳/۹۲۲	حسن آباد	
۱,۷۱۳	۳۶۲۲۳۸	۲۴	۰/۳	۳۷/۵۲۷	کهریزک	
۱,۷۲	۳۴۷۷۴۸	۲۵	۰/۲۷	۳۴/۲۲۱	فردوسیه	
۲,۱۶۹	۲۱۲۰۴۲	۴۱	۰/۰۲	۲/۷۵۸	آبعلی	
۲,۳۹۵	۲۰۶۹۹۳	۴۲	۰/۰۱	۱/۱۲۴	ارجمند	

منبع: نگارندگان با استفاده از آمار سرشماری سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۵ (در سرشماری ۱۳۸۵ استان البرز جزء استان تهران بود و در سرشماری بعدی به صورت استان جداگانه آمارگیری شد).

توزیع لگاریتمی رتبه و اندازه

توزیع لگاریتمی رتبه- اندازه شهرهای استان تهران در سال ۱۳۹۵ با استفاده از مدل رگرسیونی به دست آمده است که نشان می‌دهد جدول (۲).

همبستگی معکوس قوی بین لگاریتم مرتبه شهرها (X) و لگاریتمی اندازه شهرها (Y) برقرار بوده است. در واقع هر چه لگاریتم رتبه‌ها افزوده می‌شود از میزان لگاریتم جمعیت آن‌ها کاسته می‌شود. مقدار ضریب خط یا شیب خط رتبه-اندازه با خط تعادل برای سال ۱۳۹۵، ۱,۷۲۵- بوده است. یعنی عدم تعادل در شیب خط رگرسیون در نظام شبکه شهری استان تهران برقرار است که اعداد به دست آمده نشان‌دهنده تسلط نخست شهر (تهران) بر شبکه شهری استان است.

معادله خط برای شبکه شهری استان به شرح رابطه (۱) به دست آمده است:

$$y = ۶.۷۸ - ۱.۷۲x$$

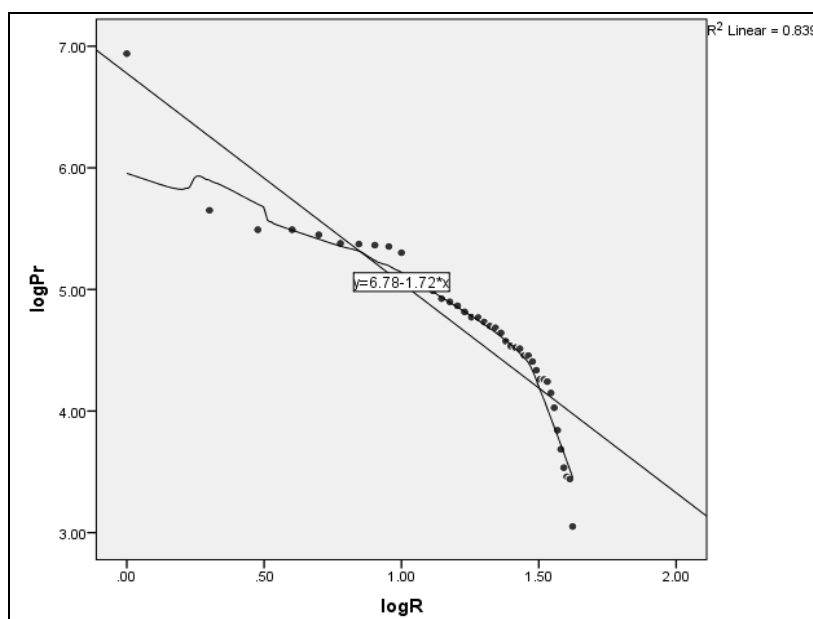
رابطه (۱)

همان طور که در شکل (۳) توزیع لگاریتمی مشخص است فاصله فاحشی بین شهر نخست با دیگر شهرها وجود دارد. علت اصلی این امر این است که شهر تهران به عنوان پایتخت با توسعه و گسترش فراوان و بی‌برنامه روبرو است و مهاجرت‌های فراوان سرمایه و جمعیت از سراسر کشور به این نقطه شهری صورت گرفته و سهم بزرگی از فعالیت‌ها و سکنه کشور در این شهر انباشته شده است و این روند همچنین ادامه دارد. در چندین سال اخیر برای جلوگیری از رشد بی‌رویه تهران بعضی از فعالیت‌های این شهر را به اطراف و حومه آن منتقل کردند که بخش پایانه حمل و نقل استان تهران به شهر نسیم‌شهر منتقل شد و چندین دامداری بزرگ و کارخانه لبنیات پازن در این محدوده شکل گرفته است و همچنین بخش‌های مختلف صنعت از تهران به اطراف و حومه نسیم‌شهر منتقل گردید که این خود باعث جذب جمعیت بیشتر در این شهر شده است و جمعیت شهر نسیم‌شهر در سال ۱۳۹۵ نسبت به سرشماری سال ۱۳۸۵، ۶۴۵۶۹ نفر افزایش جمعیتی داشته است. اکثر افراد ساکن در نسیم‌شهر برای کار و کسب درآمد به شهرک‌های صنعتی اطراف که با مرکز شهر ۱۰ الی ۱۵ دقیقه فاصله دارد می‌روند.

جدول (۲). لگارتیم رتبه - اندازه شهرهای استان تهران در سال ۱۳۹۵

رتبه شهر R	اسم شهر	جمعیت شهر	LogR=x	LogP _i =y
۱	تهران	۸/۶۹۳/۷۰۶	۰	۶/۹۳۹
۲	اسلامشهر	۴۴۸/۱۲۹	۰/۳۰۱	۵/۶۵۴
۳	شهریار	۳۰۹/۶۰۷	۰/۴۷۷	۵/۴۹۱
۴	قدس	۳۰۹/۶۰۵	۰/۶۰۲	۵/۴۹۱
۵	ملارد	۲۸۱/۰۲۷	۰/۶۹۹	۵/۴۴۹
۶	گلستان	۲۳۹/۵۵۶	۰/۷۷۸	۵/۳۷۹
۷	پاکدشت	۲۳۶/۳۱۹	۰/۸۴۵	۵/۳۷۳
۸	قرچک	۲۳۱/۰۷۵	۰/۹۰۳	۵/۳۶۴
۹	ورامین	۲۲۵/۶۲۸	۰/۹۵۴	۵/۳۵۳
۱۰	نسیم شهر	۲۰۰/۳۹۳	۱	۵/۳۰۲
۱۱	اندیشه	۱۱۶/۰۶۲	۱/۰۴۱	۵/۰۶۵
۱۲	رباط کریم	۱۰۵/۳۹۳	۱/۰۷۹	۵/۰۲۳
۱۳	پرنده	۹۷/۴۶۴	۱/۱۱۴	۴/۹۸۹
۱۴	باغستان	۸۳/۹۳۴	۱/۱۴۶	۴/۹۲۴
۱۵	بومهن	۷۹/۰۳۴	۱/۱۷۶	۴/۸۹۸
۱۶	پردیس	۷۳/۳۶۳	۱/۲۰۴	۴/۸۶۵
۱۷	باقرشهر	۶۵/۳۸۸	۱/۲۳	۴/۸۱۵
۱۸	پیشوا	۵۹/۱۸۴	۱/۲۵۵	۴/۷۷۲
۱۹	صالحیه	۵۸/۶۸۳	۱/۲۷۹	۴/۷۶۹
۲۰	صباشهر	۵۳/۹۷۱	۱/۳۰۱	۴/۷۳۲
۲۱	چهاردانگه	۴۹/۹۵۰	۱/۳۲۲	۴/۶۹۹
۲۲	دماوند	۴۸/۳۸۰	۱/۳۴۲	۴/۶۸۵
۲۳	حسن آباد	۴۳/۹۲۲	۱/۳۶۲	۴/۶۴۳
۲۴	کهریزک	۳۷/۵۲۷	۱/۳۸	۴/۵۷۴
۲۵	فردوسیه	۳۴/۲۲۱	۱/۳۹۸	۴/۵۳۴
۴۱	آبعلی	۲/۷۵۸	۱/۶۱۳	۳/۴۴۱
۴۲	ارجمند	۱/۱۲۴	۱/۶۲۳	۳/۰۵۱

منبع: محاسبه‌های نگارندگان

شکل (۳). توزیع لگاریتمی رتبه - اندازه شهری استان تهران در سال ۱۳۹۵

ارزیابی کارکرد اقتصادی شهر نسیم شهر در سطح استان تهران
نتایج حاصل از به کارگیری مدل ضریب مکانی
بخش کشاورزی

بخش کشاورزی یکی از بخش‌های اصلی فعالیت‌های اقتصادی است که با وجود مزیت‌های نسبی اقتصادی چشمگیر، از حیث توسعه اشتغال معمولاً بخشی فروکاهنده و دارای محدودیت ارزیابی می‌شود (کرباسی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۱)، مهم‌ترین مولفه‌های اشتغال بخش کشاورزی که اساس مطالعات قرار می‌گیرند و در این پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند عبارتند از: زراعت و باغداری، شکار، جنگلداری و شیلات است.

بخش صنعت

شاخص‌های مورد مطالعه اشتغال در بخش صنعت که اساس مطالعه اشتغال در این پژوهش می‌باشند عبارتند از: استخراج معدن، تولیدات صنعتی (ساخت)، کشت و صنعت، (تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا)، (آبرسانی؛ مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه) و بخش ساختمان (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال، ۱۳۹۰).

بخش خدمات

شاخص‌های مورد استفاده برای اشتغال در بخش خدمات در این پژوهش، عبارتند از: عمده فروشی و خرده فروشی؛ تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتور سیکلت، حمل‌ونقل و انبارداری، فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات، فعالیت‌های مالی و بیمه، فعالیت‌های املاک و مستغلات (فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی)، فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی و دفاع، تأمین اجتماعی

اجباری، آموزش، فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی (هنر، سرگرمی و تفریح)، سایر فعالیت‌های خدماتی (فعالیت‌های خانوارها به عنوان کارفرما، فعالیت‌های تفکیک ناپذیر تولید کالاها و خدمات توسط خانوارهای معمولی برای خود مصرفی)، فعالیت‌های سازمان‌ها و هیئت‌های برون مرزی (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال، ۱۳۹۰).

با توجه به جدول (۴) ارقام محاسبه شده، نسیم‌شهر در قیاس با استان تهران به لحاظ ساختمان (۲,۶۵)، (تأمین برق، گاز تهویه بخار)، آب‌رسانی و فعالیت‌های تصفیه (۱,۴۵)، کشت و صنعت (۱,۴۳)، تولید صنعتی (۱,۲۸)، عمده فروشی و خرده فروشی (۱,۱۴) اشتغالات بیشتری داشته است.

در نسیم‌شهر معدنی وجود ندارد ولی در شهرهای رباط‌کریم و اسلام‌شهر تعدادی معدن موجود است به همین دلیل تعداد شاغلین در این بخش کم می‌باشد. تعدادی شهرک‌های مسکونی در نسیم‌شهر برای جای دادن گروه‌هایی از جمعیت مهاجر شهر تهران ایجاد شده است که در جذب جمعیت موفق بوده‌اند. شایان ذکر است که بیشتر این افراد برای اشتغال به شهر تهران مراجعه نمی‌کنند و اکثریت در خود نسیم‌شهر و یا در کانون‌های شهری و صنعتی اطراف مشغول به کار می‌باشند. به دلیل ساخت و سازها در این شهرک‌ها و همچنین ساخت و ساز در بافت‌های فرسوده شهری و افزایش تراکم در این بافت‌ها، فعالیت ساختمانی در این شهر بالا است. در اطراف این شهر شهرک‌های صنعتی زیادی وجود دارد که اکثریت ساکنین شهر برای اشتغال در این شهرک‌ها مشغول به کار می‌باشند. به همین دلیل تعداد شاغلین بخش‌های تولید صنعتی و کشت و صنعت بالا است. در زمینه کشاورزی محصولاتی مانند گندم، گل‌کلم، کاهو، بادمجان، خیار و دیگر صیفی‌جات برای تأمین محصولات مصرفی استان تهران کشت می‌شود. پایانه حمل و نقل استان تهران به این شهر منتقل، که باعث جذب نیروی کار زیاد شده است. در سال‌های اخیر چندین درمانگاه شبانه روزی و پلی کلینیک تأمین اجتماعی برای این شهر ساخته شده است. یک بیمارستان ۱۵۰ تخت‌خوابی در حال ساخت می‌باشد وضعیت بهداشت و درمان این شهر نسبت به دوره‌های قبل اوضاع بهتری پیدا کرده است و بیشتر کارهای درمانی افراد در خود شهر انجام می‌شود. بیشتر ادارات مثل دادگستری، ثبت احوال، بخشداری، صنعت و معدن، اداره فرهنگ و ارشاد، اداره آموزش و پرورش، اداره اوقاف و... در این شهر تأسیس شده است و ساکنین برای کارهای اداری خود به خارج از شهر مراجعه نمی‌کنند.

جدول (۳). شاغلین گروه‌های عمده فعالیت استان تهران و شهر نسیم‌شهر در سال ۱۳۹۰

فعالیت	نسیم‌شهر	استان تهران
کشاورزی	۶۰۰	۷۶۲۶۹
استخراج معدن	۱۱۴	۲۶۹۸۱
تولید صنعتی	۱۱۷۱۴	۷۴۹۸۱۱
(تأمین برق، گاز تهویه بخار) و آب‌رسانی و فعالیت‌های تصفیه	۷۵۸	۴۳۱۱۹
کشت و صنعت	۴۵	۲۵۸۹
ساختمان	۶۹۳۳	۲۱۵۰۸۵
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	۳۹۳۴	۴۲۶۹۶۹
آموزش	۹۸۲	۱۹۴۷۱۵
فعالیت‌های مالی و بیمه، اداری و خدمات پشتیبانی	۵۵۵	۱۳۴۷۰۹

۵۹۸۰۴۴	۸۲۷۱	عمده فروشی و خرده فروشی
۱۲۰۷۰۸	۹۱۵	سلامت انسان و مدد کاری اجتماعی
۶۶۳۷۷۷	۵۶۰۷	سایر خدمات
۳۵۱۱۱۷۵	۴۲۷۱۵	کل شاغلین

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری سال ۱۳۹۰، بلوک‌های آماری

جدول (۴). ضریب مکانی در شهر نسیم شهر ۱۳۹۰

فعالیت	کشاورزی	استخراج معدن	تولیدات صنعتی	(تأمین برق، گاز، تپو پمپ بخار) و آبرسانی و فعالیت های تصفیه	کسب و صنعت	ساختمان	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	آموزش	خدمات پشتیبانی و فعالیت های مالی و بیمه، اداری و خدمات پشتیبانی	عمده فروشی و خرده فروشی	سلامت انسان و مدد کاری اجتماعی	سایر خدمات
LQ (۱۳۹۰)	۰/۶۵	۰/۳۵	۱/۲۸	۱/۴۵	۱/۴۳	۲/۶۵	۰/۷۶	۰/۴۱	۰/۳۰	۱/۱۰	۰/۶۰	۰/۷۰

منبع: محاسبات نگارندگان

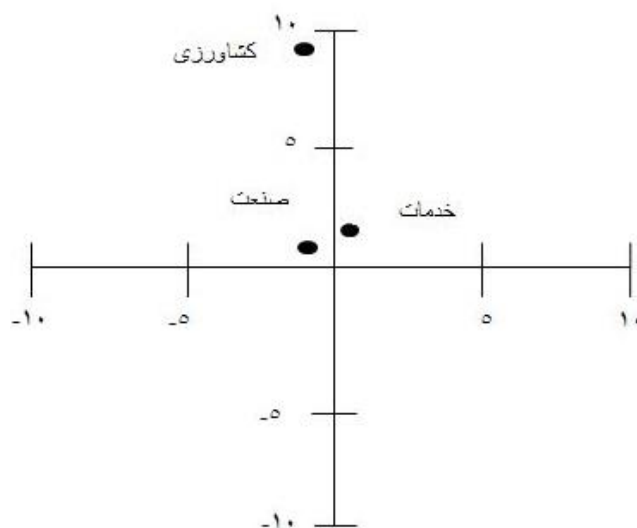
نتایج حاصل از به کارگیری مدل تغییر سهم

با استفاده از این روش بخش‌های اقتصادی شهر را نسبت به استان مورد سنجش قرار می‌دهیم و میزان تغییرات و رشد اشتغال در هر بخش اقتصادی نسیم شهر را مشخص می‌کنیم. با توجه به جدول (۵) و شکل (۴) که وضعیت بخش‌های مختلف اقتصادی را نشان می‌دهد مبین این مطلب است که نرخ رشد بخش خدمات نسبت به همین بخش در استان بالاتر است و همزمان این بخش‌ها نرخ رشد صعودی داشته‌اند. لذا برنده اقتصادی محسوب می‌شوند. همچنین در بخش‌های کشاورزی و صنعت جزء بخش‌های برنده مختلط محسوب می‌شوند زیرا نرخ رشد آن‌ها در حال افزایش بوده است. اما نسبت به همین بخش‌ها در سطح استان نرخ رشد پائین تری داشته‌اند.

جدول (۵). وضعیت اقتصادی بخش های مختلف اقتصادی شهر نسیم شهر بر مبنای اقتصاد مرجع (استان تهران) (۹۰-۱۳۸۵)

شهر نسیم شهر	عناصر مدل تغییر سهم									
	کشاورزی			صنعت			خدمات			
	A	B	C	A+B+C	C	B	A+B+C	C	B	
	-۰/۱۸									
		-۰/۰۵	۹/۹۵	۹/۷۲	-۰/۰۳	۰/۲۰	-۰/۰۱	۰/۲۷	۰/۰۱	۰/۱

منبع: محاسبه های نگارندگان

شکل (۴). مقایسه نرخ رشد بخش‌های اقتصادی شهر نسیم‌شهر نسبت به استان تهران

نتایج حاصل از به کارگیری شاخص تغییر ساختاری

با توجه به جدول (۶) شاخص تغییر ساختاری که برای منطقه B (نسیم‌شهر) حاصل شد می‌توانیم این‌گونه استنباط کنیم که هر چقدر شاخص تغییر بیشتر باشد نشان‌دهنده آن است که در نسیم‌شهر در دو دوره زمانی، تحولات اقتصادی بیشتر رخ داده است. به طوریکه از سهم بخش کشاورزی کم و به سهم بخش صنعت و خدمات اضافه شده است. شاخص تغییر ساختاری استان تهران ۱,۲۷ و نسیم‌شهر ۳,۲۸ می‌باشد و این نشان‌دهنده این است که تغییر ساختاری نسیم‌شهر بیشتر از استان تهران بوده است.

جدول (۶). شاخص تغییر ساختاری

کد منطقه	۱۳۸۵			۱۳۹۰			شاخص تغییرات ساختاری
	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات	
(A) استان تهران	۲/۴۰	۳۵/۰۷	۶۲/۵۲	۲/۲۷	۳۳/۹۳	۶۳/۸۰	۱/۲۷
(B) نسیم‌شهر	۰/۱۵	۵۱/۶۷	۴۸/۱۸	۱/۴۸	۴۸/۳۹	۵۰/۱۲	۳/۲۸

منبع: محاسبات نگارندگان

نتیجه‌گیری

بزرگ شدن یک یا چند شهر در مقابل شمار زیادی از شهرهای کوچک و جذب همه امکانات در مرکز، باعث فقر در پیرامون و مهاجرت گسترده به مرکز و در نتیجه عدم تعادل فضایی شدید در نقاط مختلف کشور خواهد شد. برای جلوگیری از این پدیده و برای این‌که با تغییر در الگوی مهاجرت‌های مستقیم از پیرامون به مرکز و تبدیل آن به مهاجرت‌های پله‌ای از انتقال پر حجم جمعیت به مرکز کاسته و نقاطی برای توقف جمعیت و نگهداشت آن در پیرامون فراهم آید. به همین خاطر، توجه به عملکرد شهرهای میانی در شبکه شهری کشور ضروری است. مدل‌های جمعیتی بیانگر عدم تعادل نظام شهری استان با گذشت زمان دارند. تنها شهر تهران

بالای خط نرمال توزیع شهری استان قرار دارد و فاصله‌ی زیادی با دیگر شهرها دارد. براساس مدل اقتصادی ضریب مکانی، در بخش کشاورزی و خدمات وارد کننده نیروی کار و در بخش صنعت صادرکننده نیروی کار بوده‌اند. با توجه به ارقام محاسبه شده، نسیم‌شهر در قیاس با استان تهران به لحاظ صنعتی اشتغالات بیشتری داشته اما به لحاظ کشاورزی و خدماتی اشتغالات محدودتری دارد به عبارت دیگر اشتغال در صنعت در آن چشم‌گیر است اما در کشاورزی و خدمات نتوانسته همپای استان باشد. نتایج مدل تغییر سهم حاکی از آن است که بخش خدمات رشد بالاتری از رشد استان داشته است. در این شهر تمام بخش‌های اقتصادی رشد صعودی داشته‌اند. شاخص تغییر ساختاری نشان می‌دهد که شاخص تغییرات ساختاری استان تهران ۱،۲۷ و نسیم‌شهر ۳،۲۸ می‌باشد و این نشان‌دهنده این است که به طور نسبی انتقال جمعیت شاغل از بخش کشاورزی به سمت بخش صنعت و تا حدودی بخش خدمات در نسیم‌شهر بیشتر از استان تهران بوده است. با توجه به مواردی ذکر شده و تمرکز امکانات و فرصت‌های اقتصادی، موقعیت مناسب شهر و نیز برای جلوگیری از تشدید تمرکز شهری استان و ظهور پدیده نخست شهری در سال‌های آتی، این شهر می‌تواند نقش مرکزیت خدماتی - صنعتی شهرهای میانی، جنوب غرب استان را ایفا کرده و مانع از عدم تعادل فضایی در منطقه گردد.

در مقایسه با پیشینه مطالعات انجام شده تحقیق، می‌توان گفت که نتایج مطالعه حاضر، با مطالعات میسرا، که شهرهای کوچک و متوسط در بازایی تغییرات اجتماعی و اقتصادی فضاهای منطقه‌ای با انتشار نوآوری نقش مهمی ایفا می‌کنند، همسویی دارد. یافته‌های پژوهش فعلی نیز رابطه نقش و عملکرد شهر میانی در توسعه فضایی منطقه را نشان می‌دهد.

همچنین نتایج مطالعه حاضر، با مطالعات زیاری و عزیزی که به این نتیجه دست یافتند که شهر میانی ابهر در بخش دوم و سوم اقتصاد دارای شرایط پایه‌ای بوده و نقش خدماتی داشته است. با توجه به نقاط قوت و داشتن فرصت‌های مناسب می‌تواند در سطح‌بندی منطقه‌ای به عنوان مرکزیت خدماتی و صنعتی سکونتگاه‌های بخش شرقی و جنوب شرقی استان نقش اساسی داشته باشد، همسو است. یافته‌های پژوهش حاضر نیز در رابطه با نقش شهر میانی نسیم‌شهر به این نتیجه رسیدند که با توجه به نقاط قوت و داشتن فرصت‌های مناسب و رفع کمبودها می‌تواند در سطح‌بندی منطقه‌ای به عنوان نقش مرکزیت خدماتی - صنعتی شهرهای میانی، جنوب غرب استان را ایفا کرده و مانع از عدم تعادل فضایی در منطقه گردد.

منابع

- ابراهیم زاده عیسی؛ برای معصومه؛ دهانی ابراهیم. (۱۳۹۷). *تحلیلی بر میزان تحقق پذیری شاخص‌های توسعه پایدار شهری در شهرهای میانی مطالعه موردی: شهر ایرانشهر*. مجله جغرافیا و توسعه، ۱۶(۵۰): ۱-۲۲.
- امکچی، حمیده. (۱۳۸۳). *شهرهای میانی و نقش آن‌ها در چهارچوب توسعه ملی*. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران. چاپ اول.
- بیگدلی، محمد. (۱۳۹۴). *بررسی فرآیند ساخت‌یابی فضایی-کالبدی سکونتگاه‌های پیرامون کلانشهر تهران (مورد مطالعه: حوزه ی شهری اسلام شهر- رباط کریم)*. پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری. دانشکده جغرافیا. دانشگاه خوارزمی.

- زیاری، کرامت‌اله؛ عزیزی، مهدی. (۱۳۹۲). ویژگی شهر میانی ابهر، نقش و عملکرد آن در توسعه فضایی استان زنجان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۸(۱): ۱۸۸-۱۸۷.
- سجادی، ژیلا؛ رضویان، محمد تقی؛ نصیری، اسماعیل. (۱۳۸۶). بررسی تطبیقی تحولات مکانی - فضایی شهرهای رودهن و بومهن، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۶(۸ و ۹): ۱۱۹-۱۳۸
- قدیری محمود؛ دستا فرزانه. (۱۳۹۵). تحلیل الگوی رشد کالبدی - فضایی کلانشهر تهران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۳۱(۱): ۳۰-۴۴.
- کرباسی، علیرضا؛ هاجر اثنی عشر؛ حسن عاقل. (۱۳۸۷). پیش بینی اشتغال بخش کشاورزی در ایران، مجله اقتصاد در توسعه کشاورزی، ۲۲(۲): ۴۳-۳۱.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، سرشماری نفوس و مسکن، بلوک های آماری.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، سرشماری نفوس و مسکن، بلوک های آماری.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، سرشماری نفوس و مسکن، بلوک های آماری.
- مهندسین مشاور آبان. (۱۳۹۰). طرح جامع نسیم شهر.
- هادیانی، زهره؛ رحیمی، وحید. (۱۳۹۲). نقش شهرهای میانی در توسعه منطقه ای، مطالعه موردی؛ شهر ایرانشهر، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۳(۳۰): ۲۷-۴۷.
- Bolay, J.-C., & Rabinovich, A., (2004), **Intermediate Cities in Latin America risk and opportunities of coherent urban development**, *Cities*, 21(5): 407-421.
- de Noronha, T., & Vaz, E. (2015). **Framing urban habitats: The small and medium towns in the peripheries**. *Habitat International*, 45, 147-155.
- Ingelaere, B., Christiaensen, L., De Weerd, J., & Kanbur, R., (2018), **Why secondary towns can be important for poverty reduction – A migrant perspective**. *World Development*, (105): 273-282.
- Lalehpour, M., (2016), **Recognition of management structure and spatial planning in Tehran metropolitan area**, *Journal of Urban Management*, 5(1): 3-15.
- Mathure, o.p., (1982), **Small Cities and national devt.**, UNCRD, Nagoya, Japan
- N.Misra, H., & Mishra, A., (2017), **Role of small and intermediate towns in regional development: A case study of Raebareli, Sultanpur and Pratapgarh Districts of Uttar Pradesh, India**, *Environmental & Socio-economic Studies*, (10): 66-73.
- Servillo, L., Atkinson, R., & Hamdouch, A. (2017). **Small and Medium-Sized Towns in Europe: Conceptual, Methodological and Policy Issues**. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 108(4), 365-379.